

РІВНІ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Процеси, які сьогодні мають місце у сфері міжнародних відносин характеризуються значним розмаїттям та складністю. Причиною цього є глобалізація та регіоналізація міжнародних відносин, що вимагає від держав перегляду старих способів взаємодії, вдосконалення механізмів співпраці, розробки зовнішньої політики, адекватної сучасним обставинам. В кінцевому рахунку, від продуманої, чітко обґрунтованої зовнішньої політики держави багато в чому залежить не тільки реалізація національних інтересів, але й успіх внутрішньополітичних дій уряду. Це вимагає розуміння ефективності зовнішньої політики та її параметрів.

Слід зазначити, що базовою характеристикою зовнішньої політики держави вважається її ефективність. Енциклопедична інтерпретація даної категорії звучить так: «Ефективний, що дає ефект, що приводить до потрібних результатів, діючий. Звідси – ефективність, результативність» (Большая советская энциклопедия. В 30 т. / Под ред. А. М. Прохорова. 3-е изд. М.: Советская энциклопедия, 1978. Т. 30. С. 323.). З точки зору прикладної аналітики, щоправда, це мало що нам надає: у подібному визначенні відсутній навіть загальновизнаний набір характеристик, що дозволяє дійти висновку про міру результативності політики держави. Тому ми розглядаємо ефективність не як абстрактне поняття, а як набір ознак або підстав, за яких дії країни у конкретній ситуації або на певному напрямку можуть бути визнані результативними. У літературі виділяються принаймні три рівні ефективності зовнішньої політики, кожний з яких розрізняється залежно від результату.

Перший рівень характеризує стартовий потенціал країни для реалізації конкретної програми дій. *Другий* – здатність реально досягати бажаного результату за будь-яких умов. *Третій* – пов'язаний зі здатністю держави втримуватися у векторі поступального руху за умовною траєкторією від менш сприятливого міжнародного середовища до більш сприятливих її умов або більш сприятливим позиціям у межах наявних умов міжнародного середовища. Мається на увазі вплив відповідної держави на загальний стан навколишньої системи міжнародних відносин (співвідношення сил, ступінь імовірності появи великих конфліктів, число загроз і ризиків). У різних ситуаціях зовнішню політику країни буває зручніше (і важливіше) оцінювати по всіх трьох рівнях ефективності. Однак обґрунтованість оцінок за кожним із трьох рівнів неоднакова, тому й «зведена» оцінка виходить ще більш приблизною, ніж оцінки за рівнями.

Для *першого рівня ефективності* головне – здатність швидко стартувати, зводячи до мінімуму можливу протидію внутрішнього та зовнішнього політичного середовища. Це рівень переходу від заяв (декларацій,

планів) до реальних дій, спрямований як на здійснення самого плану уряду, так і на забезпечення підтримки практичних кроків держави з боку громадської думки. Дія виступає як безпосереднє вираження зовнішньої політики, що дозволяє здійснювати введення будь-якої ініціативи до загального політичного простору. На даному рівні ефективність насамперед пов'язана зі своєчасністю і чіткістю проведених заходів. *Результативність* визначається як набір інструментів і ресурсів учасника міжнародних відносин, так і вмінням останнього правильно ними розпорядитися. Динаміка процесу просування до мети при цьому часто залишається невизначеною, контролювати хід подій буває складно, потрібні постійні коригування. Але на цьому етапі головним вважається «подолання початкового бар'єру», що тісно пов'язано з інформаційним аспектом, якому американські автори, як правило, приділяють підвищену увагу (Grabert D. A. *Mass Media and American Politics*. 7th Edition. Washington, D. C.: CQ Press, 2006).

Другий рівень ефективності зовнішньої політики – здатність держави досягати бажаного результату в будь-яких умовах. Цей фактор, у свою чергу, визначає статус держави – локальний, регіональний або глобальний. При цьому важливо розрізняти цілі й результат. Цілі є більш конкретні, якщо тільки це не цілі найвищого порядку – ідеологічні, перспективні або загальні стратегічні. Подібна операціональність відрізняє цілі від інтересів. Досягнення мети більш високого порядку припускає реалізацію комплексу цілей більш низького порядку. Але ефективність у реалізації окремих конкретних цілей не припускає автоматично реалізацію всього задуму, який початково визначив їхню постановку. Для задуму в цілому особливо важливими є так звані критичні цілі. Неможливість реалізувати саме їх – навіть при успішному досягненні інших цілей – знижує ефективність зовнішньої політики. У цьому випадку доводиться констатувати, що зовнішня політика не досить продуктивна у плані досягнення бажаного результату. Такий неуспіх може бути тимчасовим, але й може стати постійною характеристикою зовнішньополітичної діяльності країни.

Нарешті, *третій рівень ефективності* зовнішньої політики – здатність країни зберігати позитивну динаміку, утримуватися у векторі поступального руху за умовною траєкторією до більш сприятливих умов міжнародного середовища. Затіваючи велику зовнішньополітичну операцію, завжди доводиться думати про те, щоб вона не виявилася «останнім акордом» діяльності відповідного уряду (Meernik J. *Foreign Policy Orientation, Strategic Interaction, and the Initiation of International Crises // Foreign Policy Analysis*. July 2005. Vol. 1. Issue 2. P. 165-180). Важливо виключити ймовірність руйнування всієї системи міжнародних зв'язків держави або її найважливіших частин. Забезпечення ефективності на даному рівні припускає здатність домагатися руху до результату, утримуючи на мінімальному, незначному, прийнятному рівні опір з боку

міжнародного середовища. Інші учасники міжнародного життя не повинні протидіяти занадто сильно, інакше їхній опір може зробити державну політику надмірно витратною й у цьому змісті неприйнятною для власної еліти, що заблокує відповідну зовнішньополітичну лінію зсередини (Houben M. *International Crisis Management: The Approach of European States*. London, New York: Routledge, 2005).

Завдання збереження позитивної динаміки розвитку держави пов'язане із проблемою прогнозування, оцінкою потенційного впливу дій уряду на зміну зовнішньополітичних умов. Така робота пов'язана з пошуком можливих «точок дотику» з іншими державами, що дозволяють зблизити погляди й позиції сторін. Мова часто ведеться не стільки про прогнозування як таке, скільки про вироблення в процесі досліджень спектру перспектив світового розвитку – такої версії, яка найбільш вигідна одній державі, але може бути представлена іншим країнам як оптимальна траєкторія поступального розвитку світу в цілому. (Зокрема, всі версії концепцій стійкого розвитку в 1990-х роках були розроблені з урахуванням інтересів головним чином «золотого мільярду», але трактувалися як такі, що відповідають інтересам всіх народів планети.) От чому найважливішим показником ефективності на практиці є здатність нав'язати іншим державам своє бачення перспективи розвитку міжнародних відносин.

Отже, оцінка ефективності зовнішньої політики може ускладнюватись відсутністю ясного розуміння, як насправді співвідноситься політична реальність і міжнародні взаємодії зі свідомістю індивідів, що фактично беруть участь у формуванні зовнішньої політики як ключових суб'єктів. Крім того, уявлення про ефективність зовнішньої політики високо політизоване. Її абсолютних значень у відриві від конкретних оціночних систем, напевно, поки не існує. Можна поки тільки зафіксувати набір підходів до пошуку більш-менш коректних в аналітичному відношенні й реалізованих на практиці критеріїв, співвідносячи які припустимо робити висновки про результативність зовнішньої політики держави взагалі або її модель поведінки у конкретній міжнародній ситуації.

Краснопольська Т. М.

*Національний університет «Одеської національної юридичної академії»,
асистент кафедри соціальних теорій*

МОНІТОРИНГ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Досягнення збалансованого представництва жінок і чоловіків у процесі прийняття рішень у багатьох країнах здійснюється за допомогою спеціального моніторингу оцінки дій та методів. Так, відповідно до ре-